

Z HISTÓRIE OBCE

N a j s t a r š i e d e j i n y

Prvá najstaršia zmienka o našej obci siaha do roku 1236. Obec a jej majetok a pôda, tak ako aj iné obce, tvorili majetok hradov Modrý Kameň a Divín. Ich osud sa menil tak, ako sa menili vlastníci hradov. V r. 1236 ich od kráľa Endre II. získal kráľ Béla IV. V roku 1686 kráľ Lipót daroval Záhorce a Selištany grófovi Zichymu Štefanovi za zásluhy vo vojne, spolu aj s inými majetkami rozkladajúcimi sa v okolí hradov Divín a Modrý Kameň.

V polovici 18. storočia divínsky majetok patrili Ballasovi III. a bol rozdelený do štyroch držiteľstiev. K štvrtému držiteľstvu patrila aj jedna tretina Záhoriec. /Citát z publikácie Nógrad.../

Ucelenejšie sú novšie historické poznatky, ktoré hovoria, že Erdőmeg - Záhorce ležia vedľa krtíšskeho potoka. Je to malá, slovensko - maďarská obec. Má 92 domov a 476 obyvateľov prevažne evanjelického vierovyznania.

Železničná stanica, telegraf a telefón boli v Balažských Darmotách. V minulých storočiach gróf Zichy a Somogyi Albert majú tu veľkostatok. Dedinský kostol bol postavený v r. 1852. K Záhorciam patria Dolné a Horné Podlužany a Piata čiastka.

Selištany ležia pri Ipli ako malá maďarská dedina s 26 domami a 126 obyvateľmi evanjelického vyznania. Železničná stanica, pošta, telegraf a telefón boli v Balažských Darmotách. Začiatkom minulého storočia pánmi pôdy boli rodiny Szillassy, Tájler a Vitális. V dedine sú dva kaštiele, z ktorých jeden dal postaviť Szillassy - terajší Kultúrny dom a druhý rodina Vitális - obytný dom Jána Hutana. ~~Obidva~~ Obidva kaštiele sa potom stali majetkom rodiny Fáy. V chotári Selištany leží Kiss - - furda majer.

Všetky dosiaľ uvedené údaje z histórie Záhoriec, Selištian aj Podlužian sa nachádzajú v publikácii Nógrad vármegyé és városai Országos monografia társaság, ktorej vlastníkom je Faval Hutan v Selišťanoch.

História Záhoriec je vo Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku zachytená nasledovne. Terajšiemu názvu obce predchádzali takéto názvy:

r. 1236 Zachara, 1277 Zahara, 1386 Sahora, 1404 Zahora, maďarsky Erdömeg a Erdöszelestény.

Podlužany boli pomenované: r. 1256 Polosan, 1274 Podlusan, 1277 Podlosan, 1285 Podkusan; 1828 Podluzsan; maďarsky Also Felső Podluzsány.

Selištany sa v roku 1250 nazývali Selusta, 1808 Selesstany, maďarsky Szelestény.

Počet obyvateľov Záhoriec je vyčíslený podľa štatistických výkazov od roku 1869 takto: 1869 - 644 obyvateľov, 1880 - 607, 1890 - 689, 1900 - 660, 1910 - 806, 1921 - 883, 1930 - 923, 1940 - 857, 1948 - 932, 1961 - 889, 1970 - 888.

Selištany: 1869 - 149, 1880 - 134, 1890 - 139, 1900 - 126.

Stručné dejiny obce Vlastivedný slovník zachytáva takto:

"Záhorce ležia vo východnej časti Ipeľskej kotliny v doline Krtiša na pravom brehu Ipeľa. Chotár je na mokrej zaplavovanej nive tokov a na plochých rozrezaných chrbtoch z mladotreťohorných uloženín. Na strmších úbočiach sú dubové a agátové lesíky. Má lužné, nivné a hnedozemné pôdy.

V osade Selištany sídliskové nálezy hatvanskej kultúry z doby hallštattskej, rímskej a slovanskej. Obec sa spomína r. 1236. Časť chotára patrila do Novohradskej, časť do Hontianskej župy. O zemepánoch v staršom období nie sú hodnoverné údaje.

Roku 1715 mala obec 9 domov, v r. 1828 75 domov a 455 obyvateľov. V 19. storočí patrili tunajšie majetky rodinám Szillassyovcov, Tmjlerovcov, Vitálišovcov. Obyvatelia boli roľníci. Obec si zachovala poľnohospodársky charakter i za I. Československej republiky. V roku 1938 - 45 bola pripojená k Maďarsku.

Podlužany: obec je doložená 1250. Roku 1720 bola celkom opustená, 1828 je uvedená ako osada s 21 domami a 173 obyvateľmi.

Selištany: obec je doložená 1256. Roku 1720 bola celkom opustená, 1828 mala zas 22 domov a 185 obyvateľov. Roku 1907 bola pripojená k Záhorciam.

Pôvodní obyvatelia a zamestnanie

Pôvodní obyvatelia obce sa zaoberali roľníctvom. Obrábali pôdu, na ktorej pestovali obiloviny a okopaniny, pozdejšie sa zaoberali vinohradníctvom. Zisky ich práce si však privlastňovali zemepáni a obyvateľom zostávala len malá časť úrody, z ktorej mohli iba ako - tak vyžiť. Pri obrábaní pôdy používali len jednoduché nástroje: drevený pluh, motyky, cepy na mláčenie obilia a podobne. Ťažnou silou boli voly a kone. Muži v zimnom období pracovali v lesoch pri ťažbe a spracovávaní dreva, alebo sa zaoberali výrobou domácich potrieb ako boli slameníky, úle, z prútia plietli košíky - filpasy, klonky, prípadne opletali sklenené fľaše - demižóny. Ženy v letnom období pomáhali pri obrábaní pôdy, v jeseni a v zime spracúvali konope nasledovným spôsobom: po vytrhaní a vysušení konope močili v močilách. Keď znova uschli, ženy ich tkali na stupe, potom na trlici, aby odstránili drevitú časť konop a zostali len čisté vlákna. Tieto potom na pačieske stahovali a tým získali prvú triedu vlákien, prípadne druhú triedu zvanú kľky. Takto získané vlákna potom priadli tak, že kúdeľ pripli na praslicu tak, že žena ju prisadla a jednou rukou vyťahovala z kúdele vlákna, druhou obratne točila vretenom a vyrobenú niť naň navíjala - priadla. Niektoré ženy namiesto vretena používali dokonalejší spôsob pradenia - kolovrat - poháňaný nohou. Hотовé nite na motovidle zmotávali do pradien. Po vypratí a vysušení pradien ich premotávali na koze buď na kľbká, alebo ich púšťali voľne do nádob, najčastejšie do putní, kde sa nite voľne na seba ukladali a odtiaľto ich dvojmo snovali, čiže robili osnovu budúceho plátna, pričom boli dôležité kríže. Osnovu po opatrnom zosňatí navíjali na krosná a spracúvali na plátno, čiže tkali. Pre zaujímavosť uvediem pomenovania jednotlivých častí krosien: návoj, ciepok, nitelnice, brdo, bilo, člnok, ponože. Vzhľadom k tomu, že obec mala čisto poľnohospodársky charakter, tradične sa popri domácich zvieratách temer v každom dome chovali aj husi. Tieto ľuďom okrem chutného mäsa vždy poskytovali aj perie, ktoré ženy po zimných večeroch párali a ešte i teraz páravajú vo väčších čimenejších skupinách. V priebehu tejto práce spomínajú veselé príhody, smejú sa a vládne radostná atmosféra. Ak niektorej chcú zle spraviť, cestou z páračiek roz-

hadzujú "kostrnky" po podstenách alebo po dvoroch a v období mrazov ich polievajú vodou, aby ich gazdiná ani len pozametáť nemohla.

Triedny boj, vyostrovanie

Ako už bolo uvedené, pôvodní obyvatelia sa zaoberali roľníctvom. Obrábali role a chovali domáce zvieratá, hovädzí dobytok a ošípané. Najskôr však len na panskom. Nádeje bezzemkov, malých a stredných roľníkov na získanie pôdy, na ktorej by mohli produkty vyrábať pre seba i pre trh, nespĺnila ani vláda Československej republiky, ktorá vznikla pod vplyvom VOSR.

Veľkostatkári

Veľkostatky bývalých feudálov sa premenili na kapitalistické veľkostatky. Bezemkovia, bývalí deputátnici a želiari sa stávali poľnohospodárskymi robotníkmi. Bez milosti vykorisťovaní zohýnali svoje chrbáty v Podlužanoch u Vojtech Fischera, Szatmáryho a doktora Bedőa. Okrem poľnohospodárstva bolo pracovných príležitostí veľmi málo. Veľkostatkári, majúci oporu v správnych orgánoch, začali prepúšťať z práce. V roku 1924 odcestovalo za prácou zo Záhoriec do Bencúzska 21 poľnohospodárskych robotníkov. /publikácia "50 rokov boja a práce KSČ v okrese V. Krtíš", vydaná v roku 1971/. Nespokojnosť občanov s biedou a nezamestnanosťou vyvrcholila v období hospodárskej krízy. 2. augusta 1935 bol zorganizovaný štrajk na veľkostatku Vojtecha Fischera v Dolných Podlužanoch. Štrajk skončil víťazstvom poľnohospodárskych robotníkov. Mzdové požiadavky boli splnené.

Veľmi kruto s našimi občanmi zaobchádzala pani Bedőová, manželka dr. Bedőa - veľkostatkára. Pri okopávkach plodín chodila po medzi ľudí, a ak sa jej práca niektorého nepáčila, kričala alebo dokonca aj kopala do ľudí. Szatmáry, dr. Bedő a Bedőová zostali žiť v Horných Podlužanoch, kde aj zomreli a pochovaní sú v Podlužianskom cintoríne.

Horthyovské Maďarsko

Po rozbití republiky na základe Mníchova 1938 a po Viedenskej arbitráži hranica bola posunutá tak, že medzi Peseranmi a Sklabinou bol priadený prechod na Slovensko. Takto sa aj naša obec

dostala do Horthyovského Maďarska, ktoré verne prislúchovalo nemeckému fašizmu. Občania zle spomínajú maďarských žandárov s kohútím perím za čiapkou, lebo kruto vyšetrovali a prestali toho, kto sa priečil horthyovským zákonom.

I I . s v e t o v á v o j n a

V rámci maďarskej fašistickej armády boli niektorí naši občania hnaní na východný front. V II. svetovej vojne zahynulo 8 občanov. Ich mená sú uvedené na pomníku padlým, ktorý je postavený ~~XXXX~~ oproti KD. Niektorí občania padli do zajatia a potom boli zaradení do jednotiek I. Československého armádneho zboru, napríklad Štefan Vlkolenský, Juraj Sabo a zúčastnili sa oslobodzovacích bojov na Slovensku. Iní zase z frontu pútekali.

S N P

Nakoľko Záhorce boli pričlenené k Maďarsku, neboli naši občania zapojení v partizánskych bojoch, a teda nikto sa aktívne nezúčastnil Slovenského národného povstania. Aj napriek tomu občania ťažko prežívali obdobie vojny. S veľkou radosťou preto vítali vojakov Sovietskej armády - svojich osloboditeľov. Boli to vojaci II. Ukrajinského frontu, ktorým velel maršal Malinovskij. V zostave tohoto frontu bojovali vojaci I. gardovej jazdecko - mechanizovanej skupiny, ktorej velil generálporučík Issa Alexandrovič Plijev. Vojaci 53. armády pod vedením generálporučíka I. M. Managarova a 6. gardová tanková armáda s veliteľom generálplukovníkom Andrejom Grigorjevičom Kravčenkou prichádzali z Maďarska cez rieku Ipeľ do Seľišťian a do Záhoriec.

O s l o b o d e n i e o b c e

Obec bola oslobodená 27. decembra 1944. Oslobodili ju morálne a politicky vyspelí sovietski vojaci. Uvedomovali si, že oslobodzujú svojich bratov a vstupujú na bratské územie. Naši občania ich skutočne aj tak vítali. Ponúkali ich ako hostí jedlom, chlebom a pitím. Pomáhali im vyháňať Nemcov, ktorí sa tu predtým boli usadili a opevnili. Sovietske jednotky potom postupovali smerom na Želovce, Sklabínú a Modrý Kameň. Na stene Balážovie domu pri štátnej ceste sú dodnes zachované, azbukou napísané slová Jalta a Čebotajev /nápis po rusky/, tiež

šipka ukazujúca zrejme smer postupu. Čo však presne ~~z~~ znamenajú, to sa mi nepodarilo vypátrať. Faktom ostáva, že sovietski vojaci priniesli aj našim občanom nový, radostný život a krásnu budúcnosť.

Oslobodenie obce si vyžiadalo nasledovné obete: padlo 15 sovietskych vojakov, 7 Nemcov, 5 - i občania boli umučení v koncentračných táborech a traja padli pri prechode frontu. /Všetky uvedené údaje a fakty sa nachádzajú v publikácii Andreja Golemu "Oslobodzovanie južného a stredného Slovenska," rok vydania 1965 a v publikácii "Sovietski vojvodcovia, osloboditelia Československa" - vydané v r. 1974.

F e b r u á r 1 9 4 8

Národná a demokratická revolúcia aj v podmienkach našej obce začala prerastať do revolúcie socialistickej. Povojnové obdobie bolo obdobím "kto z koho". V radoch našich občanov hlbšie zapúšťajú korene myšlienky socializmu. Od r. 1945 sa formuje organizácia Komunistickej strany. Prvým jej predsedom bol Ján Garaj - súdruh. Pod vedením tejto organizácie viedli občania zápas za rozdelenie veľkostatkárskej pôdy a majetkov v Horných a Dolných Podlužanoch medzi bezzemkov, malých a stredných roľníkov. V spolupráci s MNV, ktorého prvým predsedom bol Ján Strhár - účt., sa jej táto úloha podarilo splniť. Pôdu skutočne dostali tí, čo na nej pracovali. Toto je dôkaz prvých revolučných krokov, ktoré sa u nás odohrávali hlavne v priebehu rokov 1947 - 48. Hlavnými organizátormi boli členovia KSS - Rozkoš Ján, Garaj Ján a ďalší. S pocitom hrdosti treba vyjadriť skutočnosť, že náš občan Hromada Štefan - pozdejší tajomník MNV, sa zúčastnil ako delegát zjazdu roľníckych komisií v Prahe vo februári 1948. Na tomto zjazde vystúpil aj súdruh Klement Gottwald. Iné revolučné udalosti sa v obci neodohrali, zrejme aj preto, že ide o obec poľnohospodárskeho charakteru.

Z a l o ž e n i e J R D

Jednotlivo hospodáriaci roľníci a úzke švíky polí nemohli dávať a nedávali uspokojivú úrodu. 25. - 29. mája 1949 prijíma KSČ na svojom IX. zjazde okrem iného aj uznesenie o socializácii dediny - o zakladaní JRD. Toto sa ~~IX~~ plne realizuje v Selišťanoch v r. 1951, kedy zakladajú JRD. Predsedom KSS bol vtedy od r. 1945 Jozef Strhársky. Prvým predsedom JRD

v Selišťanoch sa stal Štefan Fábry, zakladajúcim členom JRD Pavel Michňa, Jozef Strhársky, Pavel Oros.

Zo začiatku to bolo menšinové JRD. Vo funkcii predsedu sa potom dvakrát striedal Pavol Michňa s Michalom Kiššimonom. JRD dosahovalo veľmi pekné výsledky. Patrilo medzi najlepšie družstvá v bývalom Modrokamenskom okrese. Hospodáril na 215 ha pôdy. V Záhorceiach JRD založili v auguste 1952. Medzi zakladajúcich členov patrili Ján Strhár - účtovník, Ján Garaj - súdruh, Ján Baláž a Jozef Kuča. Prvým predsedom JRD bol Ján Hromada - rakyta. Družstvo sa len pomaly dostávalo medzi dobre prosperujúce JRD. Podiel na tom má dosť veľká rozloha pôdy 1200 ha, v tom sú Horné i Dolné Podlužany. Ďalej je skutočnosť častej výmeny predsedov a celého vedenia JRD. Okrem Jána Hromadu sa vo funkcii predsedu striedali Ján Baláž, Ján Filip, Ján Rozkoš - dvakrát, Jozef Kuča - dvakrát a Juraj Cesnak.

V roku 1962 sa JRD Záhorce a Selišťany zlúčili. Vo funkcii predsedov sa striedali Pavel Michňa, Juraj Cesnak, Bartolomej Petényi. Doposiaľ najlepšie hospodáril JRD za predsedu Bartolomeja Petényiho z Dolinky. V roku 1972 sa zlúčilo s JRD Želovce.

podpis predsedkyne
okrúhla pečiatka MNV

Jaroslava

